

“ТАРАС БУЛЬБА”: ТРАНСПОЗИЦІЯ ЗМІСТУ І ЙОГО ХУДОЖНЯ ЕВОЛЮЦІЯ

Впливовим чинником щодо творчості М. Старицького, її стильових, національних та деяких інших особливостей, була творчість Миколи Гоголя, “найвидатнішого серед романтиків “української школи в російській літературі першої половини XIX ст.” [2, 61]. Старицький протягом усього свого творчого життя відчував органічну естетичну потребу звертатися до спадщини геніального земляка, відтворюючи його ідейно-художній досвід на власну творчість. Захопившись Гоголем ще у підліткові роки, писав Старицький про себе і Миколу Лисенка в мемуарній статті “К биографии Н.В. Лысенка”: “На наши умы, полудетские, полуюношеские, эта общественная струя производила приятное оживление. Конечно, мы не проникали глубоко в значение грядущих переворотов, но они занимали нас, как занимали и вопли коробочек, и вздохи маниловых, и скрежеты собакевичей... (Мы тогда увлекались тоже “Вечерами на хуторе близ Диканьки”, “Тарасом Бульбой” и “Похождениями Чичикова”)” [4, 396-397].

Тому то й досить часто драматург звертався до творчого доробку Гоголя, переробляючи та інсценізуючи його твори. На запозичені в нього сюжети Старицький написав лібрето оперет “Різдвяна ніч” (1872), “Утоплена, або Русалчина ніч” (1881), “Сорочинський ярмарок” (1883), “Тарас Бульба” (1880-1897). Ці переробки були не тільки яскраво сценічними, але й з більш глибокою соціальною та психологічною основою. У всіх цих перероблених творах (навіть за деякого тяжіння до зовнішньої театральної афектації) глядач завжди відчуває драму життя, бачить повноцінні людські характери, що діють у конкретних, добре знаних і яскраво змальованих автором обставинах. До речі, саме тут, у зовнішній обстановці дії, в побуті нерідко шукає митець додаткові художньо переконливі нюанси для розкриття характерів дійових осіб. Це надає персонажам п'єс історичної та національної визначеності, локальної конкретності і, отже, робить твори життєвішими.

На основі славнозвісної повісті М.В. Гоголя “Тарас Бульба” Старицький створив 1880 року лібрето для однойменної драми М. Лисенка. Згодом, в 1893 році, була написана й драма “Тарас Бульба” (друга менш поширена назва “Під Дубном”) на 5 дій, яку цензура не дозволила виставляти, побачивши в ній відтворення побуту вільного козацтва Запорозької Січі. 1897 року драматург повернувся до роботи над цією драмою і підготував її нову редакцію вже на 7 дій. У новій редакції твір, дозволений до постановки в 1897 році, ввійшов в репертуар українського театру.

Долею цього твору Старицький переймався напевно більше, ніж своїми оригінальними творами. Досить тривалий час п'єса була заборонена цензурою для постановки, та весь цей період він шукав можливість її випустити. У листі до М.М. Старицької він писав: “Ради бога похлопочи за “Тараса Бульбу”; ты об нем ничего не пишешь, а я ведь выслал его из Киева тебе еще 20 генваря и умолял отдать через Библиотеку для скорейшого хода.

Имея ввиду, что пьеса написана благонамеренно, что таковая уже разрешена, Ванченку и еще кому-то... (я это подчеркиваю, так как пьеса, как историческая, уже пропущена и с этой точки зрения не может быть запрещена)” [4, 532-533].

Також важким шляхом створення свого твору йшов і Микола Гоголь. Письменник працював над ним протягом дев'яти років: з 1833 до 1842 року. Повість “Тарас Бульба” вперше була надрукована у збірці “Миргород” у 1835 році. Дехто вважає цей твір недостатньо органічним у “Миргороді”. Вона відрізняється від других творів цієї збірки і своїм змістом, і своїм стилем. Насправді ж “Тарас Бульба” – органічне ціле “Миргорода”. Більше того, введення цієї повісті в збірку було необхідним. Вона дала змогу з більш суттєвішого боку поглянути на героїв цієї ж книги. У 1842 році в другому томі своїх “Сочинений” М. Гоголь вмістив нову редакцію повісті, яку він завершив, перебуваючи в Італії. Якщо перша редакція налічувала дев'ять розділів, то друга – вже дванадцять.

“Бей в прошедшем настоящее, и тройною силою облечется твое слово”. Саме таке відношення до історії, історичної теми зображено Гоголем у “Тарасі Бульбі”. Цей твір, в якому достовірно змальовані історичні події, передусім не документальний, а історичний. Історичний не за відповідність фактам, а за змістом вірності духу історії, яка поставила в центр літопису народ.

Працюючи над повістю, письменник заглиблюється в історичні матеріали про минуле України та використовує різні джерела: спогади європейців, рукописні списки українських літописів, “Історії Русів” (1846) та ін..

Звернувшись до минулого, Гоголь створив широку панораму історії та життя народу, яка ввібрала в себе традиції українських дум, героїчних балад, історичних свідчень, легенд. Гоголь

вважав українську народну пісню скарбом для поета та прозаїка, бо саме з неї, на його думку, можна зрозуміти історію народу. Вона допомагала письменникові зрозуміти душу народу, його національний характер. І хоча в повісті немає жодного оригінального образу – характери героїв, події, конфлікти, і нарешті побутові жанрові сцени представлені таким чином, що заставляють вірити в їх реальність.

Історія України кінця XIV і початку XVII століття показала багато могутніх повстань, очолюваних видатними гетьманами, такими як Косинський, Наливайко, Лобода, Тарас Трясило, Гуня, Остриця та ін.. Зображення цієї боротьби стало основою повісті “Тарас Бульба”.

Повість Гоголя є разом з тим нарисом різних натур, показаних в протистоянні двох громадських систем – патріархальної демократії Січі й феодально-королівської Речі Посполитої. Розповідь про життя і боротьбу запорожців з ворогами “віри і батьківщини”, про старого козака Тараса Бульбу, що є втіленням богатырських рис свого народу, його синів – вірного святому обов’язку Остапа і зрадника Андрія – ускладнюються різними характерами двох культур: польської і культури Запорізької Січі.

Гоголь знайомить читача у першому ж розділі зі своїми головними персонажами. В короткій розмові головних героїв письменник майстерно представив всю історію життя старого Тараса, його сім’ї, дружини, не роблячи майже при цьому екскурсів у минуле персонажів.

Тарасові сини, закінчивши навчання у семінарії, повернулися додому. В цьому епізоді письменник використав важливий елемент свого стилю, творчої манери, а саме своєрідний “гоголівський” гумор. Після багатьох років довгої розлуки зі своїми дітьми, старий батько лише кепкує з дивного вбрання синів.

Та природа гоголівського сміху в цій повісті дещо інша, ніж скажемо в “Ревізорі” чи “Мертвих душах”. Якщо в сатиричних творах Гоголя гумор був формою виявлення критичного ставлення письменника до дійсності, то тут він має зовсім протилежні функції: він сприяє утвердженню позитивного ідеалу. Гумор “Тараса Бульби” чистий, світлий, проникнутий ніжністю до героїв повісті. Він надає привабливості і людяності персонажам твору, позбавляє їх фальшивої патетики, підкреслює їхні високі моральні якості, їх патріотичність, беззастережну відданість Січі, рідній землі та вірі.

В центрі “Тараса Бульби”, як повісті, так і драми, – героїчний образ народу, який бореться за свою свободу та незалежність. Кожен з героїв – індивідуальний та своєрідний, та все-таки відчуває себе частиною народного життя. В безмежному злитті особистих інтересів людини з загальними інтересами народу проявляється поетичний пафос цих творів.

Однак якщо у Гоголя Тарас Бульба виступає паралельно з народом, доля народу – це його власна доля, народний біль, страждання, переживання – це його особисті муки, то у Старицького головний персонаж є уособленням народу; всі події, умови життя, ніби підлаштовуються під нього, в центрі поставлено трагедію долі головного героя, трагедію його життя.

Справді епічного розмаху набуває зображення Гоголем Запорізької Січі – цього гнізда, “откуда вылетают все те гордые и крепкие, как львы!.. откуда разливаются воля и казачество на всю Украину”. Створений художником поетичний образ Січі є невід’ємною частиною від тих могутніх характерів, що її населяли.

Зі співчуттям та симпатією малює Гоголь картину суспільного устрою Січі з характерною для неї атмосферою демократії та вільнолюбства, суворої дисципліни, з її “немногосложною управою” і системою, в якій “юношество воспитывалось и образовывалось... опытом”. Весь побутовий і моральний устрій Січі сприяв вихованню в людях високих моральних якостей. Стосунки між кошовим і козаками будувались на принципах гуманності і справедливості. Влада кошового не мала на меті повної покори його особі. Він є не стільки “господарем суспільства”, скільки його слуга. Він керує козаками на війні, але забор’язаний виконувати всі їхні вимоги в мирний час. Будь-хто із запорожців міг бути обраним кошовим отаманом, і кожен отаман міг бути скинутим з цієї посади.

Запорізька Січ у Гоголя – це царство свободи й рівності, це вільна республіка, в якій живуть люди з широкою душею, абсолютно вільні і рівні, де виховуються сильні, мужні характери, для яких немає нічого вищого, ніж інтереси свого народу, ніж свобода і незалежність вітчизни. Січ постає в зображенні Гоголя виразником високої демократичної моралі, здорових норм суспільних відносин, безкорисливих і без будь-яких дріб’язкових життєвих розрахунків.

Звичайно, ця патріархальна демократія має свої слабкості. Гоголь не міг не побачити притаманну усім козакам певну відсталість, відносно невисокий рівень їх культури, а також владу рутини, що проникала в різні сфери їх побуту та суспільного життя. Залишаючись вірним правді, Гоголь нічого не приховує. Він далекий від ідеалізування Січі. Прославляючи безсмертні подвиги запорожців, письменник разом з тим не прикрашає їх, не приховує того, що вправність та мужність в них поєднуються з недбалістю, безтурботністю й пияцтвом, звитяжні подвиги – з жорстокістю. “Дыбом воздвигнулся бы ныне волос от тех страшных знаков свирепства полудикого

века, которые пронесли запорожцы”, – пише Гоголь. Але пафос його зображення дещо в іншому. Запорізьке козацтво для Гоголя – це приклад справедливого і здорового суспільного устрою, заснованого на принципах людяності.

Уособленням всього цього служить для козаків, “для товариства” Запорізька Січ, своєрідний моральний зв’язок поколінь.

Старицький не ввів у свою драму сцену приїзду старого Тараса з синами на Січ, не показав самого перебування їх в Січі. Одразу після від’їзду їх з власного дому у другій дії бачимо вже сцену облоги міста Дубно. Однак з вчинків козаків, способу їхнього життя, бачимо якими моральним якостями наділив їх драматург. Отаборившись під Дубном, козаки в очікуванні розташувались “в розмашних позах”, “грають у довгу лозу”, п’ють та гуляють. Однак таке життя “без бою” і подвигів не задовольняє козаків. “Знаю, знаю, пани юнаки! І в мене, старого, аж боки болять від лежні... Я б і кинув оті засіди, бо погуляти нашому брату є де, та шкода: добру здобич покинемо”, – розраджує козацтво старий Тарас. “Не той добрий вояка, хто в січі духом не впав, а той, хто не занудивсь ізнічев’я і хоч шило йому в спину, а таки доскочить свого”, – продовжував Бульба. Старицький наголошує, що за віру, свободу і правду запорожці ладні стояти до самої кінця, до самої смерті.

Долі героїв повісті й драми розкриваються в єдності з народним рухом. Гоголь пише, що будь-хто, хто з’являвся в Січі, одразу забував все, що раніше з ним відбувалося, “с жаром фанатика предавался воле и товариществу”. Перед нами постає галерея цілісних і сильних духом людських характерів. Все дріб’язкове і побутове витіснене із серця цих людей. Вони свято вірять у велич тієї справи, якій служать.

Кожен з персонажів гоголівської повісті міг би стати героєм окремої поеми. Та перший серед всіх цих героїв – Тарас Бульба.

Суворий та непохитний, старий козак Тарас живе, сповненим небезпек та негараздів, життям. Він не створений для сімейного затишку. Його втіха – чисте поле та добрий кінь. Побачившись після довгої розлуки з синами, Тарас на наступний же день поспішає з ними на Січ, до козаків. Тут його справжня стихія. Людина сильної волі та природного розуму, зворушливо ніжний з товаришами та нещадний до ворогів, він карає польських магнатів і орендаторів, захищаючи знедолених та пригноблених. Це могутній образ, оповитий поетичною легендою, “точно необыкновенное явление русской силы”. Це мудрий і досвідчений керівник козацького війська. Його вирізняло “умение двигать войском и сильнейшая ненависть к врагам”. І разом з тим Тарас жодним чином не протистоїть навколишньому для нього оточенню. Він “любит простую жизнь казаков” і особливо не виділяється серед них.

Все Тарасове життя нерозривно пов’язане з життям Січі. Служінню товариству, вітчизні він віддавав себе цілком. Цінуючи в людині перш за все мужність і вірність ідеалам Січі, він нещадний до зрадників та боягузів, він не змилювався навіть над зрадою свого молодшого сина Андрія, жорстоко вбивши як звичайного ворога.

Образ Тараса є втіленням вправності та розмаху народного життя, всієї духовної та моральної сили народу. Це людина з високими почуттями, думками, пристрастю. Сила Тараса в могутності тих патріотичних ідей, які він сповідує. У ньому немає нічого егоїстичного, дріб’язкового, корисливого. Його душа прагне лише свободи і незалежності для свого народу.

В центрі гоголівської повісті – тема народно-визвольного руху. Але ця боротьба героїв повісті представлена скоріш за все як конфлікт між двома віковим антагоністами: народом і пригноблюючим його феодально-поміщицьким ладом.

Гоголь не зображує козаків як соціально єдину, однорідну масу. Окремими рисами показане в повісті соціальне розшарування козацтва. Образ Тараса Бульби досить чітко протиставлений тим, які “перенимали уже польские обычаи, заводили роскошь, великолепные прислуги, соколов, ловчих, обеды, дворы”. Гоголь при цьому наголошує: “Тарасу это было не по сердцу. Он любил простую жизнь казаков...”. Тарас глибоко демократичний. Він ненавидить гнобителів, які були з ним однієї крові та віри, так само як і чужовірів.

Тарас представлений різко та водночас пластично. Він немовби витесаний з граніту. І разом з тим образ пом’якшений гумором – добрим, лукавим і світлим. В Тарасі, як і в інших персонажах повісті, змішані ніжність і грубість, серйозність і комічність, велич і ницість.

У досконалій художній достовірності постає перед читачами Тарас Бульба – на Січі і вдома, в мирний час і на війні, в його стосунках з ворогами і товаришами. Так само колоритно, виразно і достовірно, хоча дещо в іншому психологічному аспекті, розкривається характер Тараса в трагічному конфлікті з Андрієм.

Молодший син Тараса – людина легковажна, хоча і пристрасна. Легко і бездумно захопився він красунею-полячкою і, забувши про священний обов’язок, прийняв сторону ворогів Січі. “А что мне отец, товарищи и отчизна?”, – говорить він. Героїчна Січ не захоплювала Андрія. Його романтично налаштована душа більше прагнула тихих радощів кохання. Це прагнення особистого

щастя врешті решт поглинуло в ньому всі інші обов'язки і зробило зрадником як своєї сім'ї, так і вітчизни.

Та образ Андрія не такий вже й простий, як здавалося б на перший погляд. Гоголь зовсім не мав на меті зобразити його дрібним злодієм. Андрій відрізняється від решти персонажів багатством духовних сил, його внутрішній світ по-своєму складний та драматичний. Не обділив його і письменник відвагою, мужністю. Та не варто думати, що відважний войовничий Остап є антиподом мрійливому та ліричному Андрієві. Вони обидва – люди з великим серцем та мужністю. Не раз раділо батьківське серце при вигляді молодшого сина: “И этот добрый – враг бы не взял его – вояка!”. Ще у бурсі Андрій вирізнявся поміж товаришами своєю сміливістю, спритністю, силою, і за це не раз був обраним ними очолювати найнебезпечніші їхні витівки. Але Андрій не тільки “кипел жаждою подвига, но вместе с нею душа его была доступна другим чувствам”. Ці почуття і стали для нього фатальними.

Важливим є і те, що сам Гоголь не засуджував свого героя, і ті почуття, які захоплювали його. Стосунки Андрія з гарною полячкою сповнені глибоким ліризмом, пристрасстю. Автор глибоко обґрунтував психологічні мотиви зради молодшого Тарасового сина.

Андрій палко кохає прекрасну полячку. Та немає в цьому коханні якоїсь піднесеності, пафосності, справжньої поезії. Палка пристрассть, яка спалахнула в його душі, вступила в суперечність з почуттям обов'язку перед своїми товаришами, сім'єю, батьківщиною. Кохання втрачає тут притаманні йому зазвичай світлі, благородні риси, воно перестає бути джерелом радості. Кохання не зробило Андрія щасливим, воно відділило його від товаришів, від батька. Такого не прощають навіть найвідданішим козакам, тому і знайшла його смерть так зненацька. “Пропал, пропал бесславно, как подлая собака...”.

Образ Андрія протиставлений народному характеру і виходить за рамки головної теми. Трагічна смерть Андрія – це моральна розплата за зраду народній справі, та ще більше підкреслює основну ідею самого твору.

Остап – старший син Тараса, зображений менш лірично, ніж Андрій. Остап гідний син свого батька, єдине чим вони відрізняються один від одного – це брак життєвого досвіду та мудрості. Він наділений високими моральними якостями: чесністю, хоробрістю, справедливістю, стійкістю та твердістю душі. Старший син Тараса – хоробрий у боротьбі, лагідний з матір'ю, справедливий з братом. Після розправи батька з Андрієм, Тарас вирішує залишити мертве тіло свого молодшого сина на поталу ворогам, та Остап вирішує чесно похоронити свого брата. Тактична помилка у бою вирішила всю долю молодого козака. Відступивши з оборонного укріплення, Остап був захоплений поляками в полон. Та і смерть він зустрів з гідністю і достоїнством. Стоїть на ешафоті він з гордо піднятою головою, всі тортури витримує стійко: “Остап выносил терзанья, как исполин, с невообразимой твердостью, и когда начали начали перебивать ему на руках и ногах кости, так что ужасный хряск их слышался среди мертвой толпы отдаленными зрителями, когда панянки отворотили глаза свои, – ничто, похоже на стон, не вирвалось из уст его. Лицо его не дрогнулось”. І лише, “когда подвели его к последним смертным мукам”, промовив він тільки одне: “Батько! где ты? Слышишь ли ты?”, а у відповідь почув те, чого точно не очікував почути, але те, що востанне порадувало його чисту душу: “Слышу!.. и весь миллион народа в одно время вздрогнул”.

Остап загинув, але його мужня душа залишила слід в багатьох серцях.

Старицький не мав змоги дати детальний опис своїх персонажів через обмеженість драматичного жанру, оскільки драма не передбачає введення авторської мови; тому драматург і ввів як зав'язку у своєму творі сцену підготовки до зустрічі Тарасових синів з навчання у Києві, якої немає у повісті Гоголя. У зав'язці показано приготування Насті і Тараса разом з челяддю до приїзду синів. Старицький демонструє все розмаїття української кухні, її убранство, широкий розмах української душі.

Навіть не змінено імена головних персонажів. Можливо це зроблено з метою наголосити про майже повну ідентичність двох творів (за винятком окремих сцен) та з метою передачі більш точного опису історичних подій, відбитих у творі Гоголя.

Персонажі Старицького практично не відрізняються від гоголівських, вони діють, живуть в тих самих умовах, наділені такими ж високими моральними принципами. Він зберіг їхній предметно-чуттєвий характер, їх цілісність, життєву конкретність. Головний персонаж Тарас Бульба – “пан полковник” точний прототип гоголівського персонажа з тими ж самими принципами та поглядами на життя. “Тарас у нас такий дуб, об який вороги собі голову розсаджать”, говорять про нього товариші. “Служив я і вірі, і правді, і рідній землі свій вік... – За правду і за нашу силу! Щоб перед кривдою повік не зігнулася”, – говорить про себе він сам.

Остап і Андрій Старицького не відрізняються від гоголівських героїв. Андрій “ласкавий та мовчазний”, Остап “понурий більше”, а у бою: “Остап ..., як кремій: і не запалиться, і не загориться ніколи, а руба голови спокійно, повільно, як капусту”; “...Андрій, завзятий ба, як

гра. Він і в січі такий запальний. Як розгарячиться, так і самому чорту в зуби ускочить! І на гармати, і на списи, і на цілу сотню ворогів у полі! Що йому смерть! Раз у раз дратує кирпату – під самий ніс їй тиче дулі”.

Однак при створенні своєї п'єси Старицький керувався також думкою критиків, цензорів, своїм соціальним становищем. На роль Тараса драматург хотів неодмінно поставити М. Садовського, а тому і сюжет твору намагався підлаштувати під нього. У листі Миколи Садовського Старицький писав: “... що вам достеменно бажається? Мені ви казали, щоб викинути IV акт (у поляків), а трохи додати закоханої сцени Андрію у III дії; потім V дію у Дубні зірвати на словах Тараса: “Чую, сину!”. А кару над Тарасом зробити окремо, як у Гоголя – V дію. Чи так? А чи не можна б у III дії в такому разі на коротеньку сценку привести і панну? Все ж таки хоть крапля зосталася причини зради... далі, може, ще які подробиці Вам хотілося б чи змінити, чи додати? У мене, наприклад, мало мається матеріалу для V дії, та й Гоголя його брак... Щоб тут вмістити?” [4, 599]. Та це суттєво не змінило задуму автора, не порушило цілісності і довершеності драми, а показало, що автор більш тяжіє у своїй драмі до ліричного, а інколи і мелодраматичного зображення подій, ніж до історичної правди.

“Тарас Бульба” М. Гоголя та М. Старицького мають велике фольклорне підґрунтя. Це своєрідні джерела народних пісенних традицій українського народу, особливо історичних пісень та дум, це свого роду “енциклопедичний довідник” не лише історичних подій, а й культури, побуту, звичаїв українців. Їм українська народна пісня допомагала зрозуміти душу народу, його національний характер, живі ознаки його побуту. Вони використовували сюжетні мотиви фольклорних пісень, деколи навіть цілі епізоди. Наприклад, образ Андрія створено без сумнівів під впливом української думи про відступника Тетеренка та зрадника Саву Чалого.

Гоголь бере дуже багато з народної поезії, але бере як письменник: тонко, точно, чуттєво, враховуючи художню побудову твору. Поетика народної пісні мала великий вплив на художньо-зображальну систему “Тараса Бульби”, на мову повісті. Яскраві епітети, порівняння, характерний ритмічний повтор – всі ці прийоми підсилювали пісенне звучання повісті. “Не достойна ли я вечных жалоб? Не несчастна ли мать, родившая меня на свет? Не горькая ли доля пришлась на часть мне? Не лютый ли ты палач мой, моя свирепая судьба?”. Або ж “Кудри, кудри он видел, длинные, длинные кудри, и подобную речному лебедю грудь, и снежную шею, и плечи, и все, что создано для безумных поцелуев”. Неймовірна емоційність та ліричність фрази, так само як і інші її художні ознаки, створюють відчуття органічної близькості манери гоголівської мови до стилю народної пісні.

В повісті відчувається і вплив баладно-пісенного прийому розповсюджених порівнянь:

“Оглянулся Андрия: перед ним Тарас! Затрясся он всем телом и вдруг стал бледен... Так школьник, неосторожно задравши своего товарища и получивши за то от него удар линейкою по лбу, вспыхивает, как огонь, бешеный вскакивает из лавки и гонится за испуганным товарищем своим, готовый разорвать его на части, и вдруг наталкивается на входящего в класс учителя: миг притихает бешеный порыв и упадает бессильная ярость. Подобно ему, в один миг пропал, как бы не бывал вовсе, гнев Андрия. И видел он перед собою одного только страшного отца”.

Порівняння стає настільки широким, що постає ніби самостійною картиною, яка насправді не є самовладною, а допомагає конкретніше, глибше розкрити характер людини або його душевний стан.

Також вислів Тараса “Я тебе породив, я тебе і вб’ю”, вжитий ним при розправі з своїм меншим сином Андрієм, став вже афористичним.

Таких тонкощів художньої мови дотримувався і Старицький як письменник, який інсценізував цей твір. Мова персонажів досить колоритна, ритмічна, образна, насичена теж епітетами, порівняннями, зворотами: “мої соколята”, “ох, дитиночка моя ріднесенька, квіточко красна”, “Остап, то ж як орел”.

На відміну від Старицького Гоголю також вдалося передати весь ідейно-художній зміст свого твору окремими зображувальними засобами. Творенню сюжету, кращому розкриттю характерів персонажів сприяв теж майстерно представлений пейзажний живопис. Гоголь був великим живописцем природи. Його пейзажі завжди дуже ліричні, пройняті сильними почуттями і вирізняються багатством барв. Варто навіть згадати вже хрестоматійний опис степу.

“Тарас Бульба” Старицького і Гоголя – одні з найпрекрасніших творів художньої літератури. Глибина характерів героїв гармонійна досконалості композиційної структури творів.

Список використаних джерел

1. Гоголь Н.В. Тарас Бульба : [повість] // Николай Васильевич Гоголь Избранные произведения в двух томах / Гоголь Н.В. – К. : Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 224-329
2. Машинский С. Художественный мир Гоголя : [Пособие для учителей] / С. Машинский. – [2-е изд.]. – М. : Просвещение, 1979. – 432 с.

3. Старицький М. Тарас Бульба // М. Старицький Твори у 8-ми томах / М. Старицький. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 4 : драматичні твори. – С. 293-364
4. Старицький М. П. Твори у восьми томах / М. Старицький. – К. : Дніпро, 1965. – Т. 8 : оповідання, статті, листи. – 752 с.

Анотація. У статті досліджується повість М.Гоголя “Тарас Бульба” та однойменна драма М.Старицького, яка написана за запозиченим сюжетом з вищезгаданого твору. Особлива увага зосереджена на образі головного персонажа, проведені паралелі характерів героїв обох аналізованих творів.

Ключові слова: повість, драма, запозичений сюжет, головний персонаж.

Summary. The article researches the novel by M. Hohol “Taras Bul’ba” and the same drama by M.Starytskyj, which was written by the borrowed plot, which was earlier. Special attention is concentrated on the image of the main hero, were drawn the parallels between the characters of the heroes of both novels.

Key words: novel, drama, borrowed plot, main hero.

УДК 821.111 - 31+821.161.2 - 31]. 091

Діяконович І.М.

ДО ЖІНОЧОГО ПИТАННЯ В РОМАНАХ ДЖ. ОСТІН ТА ПОВІСТЯХ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Філософія людського буття виходить далеко за межі вислову “бути, чи не бути”, адже природа *homo sapiens* є складною матерією. Ця матерія різниться, зокрема, й за статевою ознакою. Інтелектуальний політ думки жіночої частини *homo sapiens* має свій прояв у літературі. І, мабуть, саме жіноча іпостась людської матерії надає перу літератора спільних ознак, коли ні територіальна, ні епохальна відстань не має значення. Між Джейн Остін та Ольгою Кобилянською відстань в майже ціле століття, тисячі кілометрів, жили й творили вони обидві в суспільстві з різним рівнем соціально-культурного розвитку. Проте, їх об’єднує подібне ставлення до ролі жінки у суспільстві. Авторка дослідження не наважиться назвати це “подібне” заангажованим словом “фемінізм”, адже до Остін це навряд чи пасує, а про Ольгу Кобилянську її товаришка Леся Українка зазначала, що та (Кобилянська) охолола до фемінізму, пережила його, бо сама ідея жіночої рівності не потребувала теоретичних доказів. Мета даного дослідження - провести невелику порівняльну характеристику жіночих образів творів цих майстринь письма.

Віками жінка несла на собі тавро другорядності. Все почалося із біблійного віршу: “І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон... І взяв одне з ребер його... і перетворив те ребро на жінку і привів її до Адама. І промовив Адам: “Оце тепер вона – кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка””. [1, 2-3] Помітьте, не Господь сказав оце, а сам Адам. Проте двома віршами раніше, у цій же книзі Буття читаємо зовсім інше: “Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх. І поблагословив їх Бог” [1, 2]. Таке протиріччя у самій Біблії спонукало дослідників Святого письма стверджувати про існування первинно двох жінок, а, очевидно, й двох різновидів жіночого характеру: жінки-партнера, рівної чоловіку і жінки-служки, яка виконує волю чоловіка. Ймовірно, скоріш за все підсвідомо, і Джейн Остін, і Ольга Кобилянська прагнули відродити у своїй душі прототип біблійної жінки-партнерки, а відгук душі письменниць вилився у літературні персонажі Елізабет Беннет (“Гордість та упередженість”), Еліонор Дешвуд (“Розум і почуття”), Фані Прайс (“Менсфілдський парк”) у романах Остін, а також Олени Ляуфлер (“Людина”) та Наталки Веркович (“Царівна”) у повістях Ольги Кобилянської.

Спробуємо порівняти біологічний, соціально-побутовий та історично-культурний фактори, що впливали на становлення світосприйняття та подальшого світогляду англійської та української письменниць. Хронологічно щодо появи у літературі першою є Остін. Англія, кінець XVIII століття, початок XIX. У графстві Гемпшир у сім’ї священика англіканської церкви, представника дрібного дворянства народжується майбутня письменниця Джейн Остін (1775 – 1817). Освіту Джейн здобувала вдома, як переважна більшість дітей дрібної аристократії Англії. Її одноосібним вчителем був батько, проте самоосвіта заважила неабияку роль у становленні